

ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α Ν Ε Λ Ω Μ Α Τ Α ¹

....

ΤΟΥΤΗΝΙΑ ἡ ἱστορία γίνηκε ἔτσι λοῆς.
 Ὁ Ἀντρέας πρωῖ-πρωῖ, ἀξημέρωτα ἐφόρτωσε τὴ
 φοράδα τὸν καρπὸ, καὶ κίνησε γιὰ τὴ χώρα. Ἡ μέρα
 ἡδειχνε πὼς δὰ κάμει κάψα κι' ἐβιάζοντονε νὰ
 φτάξει στὰ χάνια πρίχου τὸ μεσημέρι, νὰ μὴν τονε
 φάει ὁ ἥλιος.

Συντρόφους ἄλλους δὲν εἶχε γιατί ἦτονε Κυριακὴ κι' οἱ χωρ-
 γιανοὶ δὲ ζάρουνε ² νὰ κάνουνε στραθιές. Ἐξ ἄλλου, ἓνα δυὸ
 φονικά, πού ἦσανε γενωμένα, ἐδείχνανε πὼς θὰ ν' εἴχαμε ἀνε-
 λώματα, καὶ πᾶσα εἰς ἐφοδούντονε νὰ μπαίνει στοὶ στράτες. Ὁ
 Ἀντρέας μόνο δὲν ἐχαμπάριζε ἀπὸ τουτανά, γιατί ἦτονε παλη-
 κάρι πού δὲν ἐχοράτευγε. Σὰν ἤκουσε πὼς ἡ πανάσταση ἦτονε
 πάλι στὰ σκαργιά, ἄλλο δὲν ἐξάνοιξε, παρὰ τὰ μπιστόλια ντου.
 Νᾶναι χαζίρι.

Ἡ γυναῖκα ντου μόνο, ἤτρεμε ἡ μαυρομοῖρα νὰ τονε θωρεῖ,
 μὰ ἴντα νὰ πεῖ; Πάντιμος ³ ἤπιανε λόγο, νὰ τοῦ μιλήσει καὶ
 κιανεῖς;

Καὶ σήμερο ἡ μέρα ποῦτονε, τὸν ἤπιασε μὲ τὸ συργούλιο.

— Ἐ, Ἀντρέα, ἄς τὸν καρπὸ κι' ἀπὸ Δευτέρα τότε βάνεις
 μέσα, πού θὰ πάει κι' ὁ Παυλῆς τὸν ἐδικὸ ντου. Δεῖτε ἀπὸ τοῖ
 στραθιές τοῇ Κυριακῇ. Δὲ βγαίνουνε σὲ καλὸ. Ἄκου πού
 σοῦ μιλῶ.

— Σὰν ἴντα λὲς νὰ πάθω. Νὰ μὲ βισιτριξοῦνε ⁴ θέλει οἱ ἀνε-
 ραῖδες; Εἶπε ὁ Ἀντρέας καὶ γέλασε.

— Ἐγὼ σοῦ λέω, ν' ἀφήσεις τοῖ παληκαριγιές καὶ νὰ φοβᾶσαι
 μὰ ὀλιά ⁵. Κατέχω γὼ ἴντα δὰ πάθεις; Ἀποῦ τοῖ κακὲς ὥρες
 νὰ βλέπεσαι.

1) ἀνησυχίες πολιτικές, προανακρούσματα ἐπανάστασης. — 2) συνηθί-
 ζουνε. — 3) μήπως. — 4) νὰ μὲ πειράζουνε, πάντα ἐπὶ κακοῦ. — 5) λιγάκι.

Μὰ δὲν τοῦπε, γιὰ τὴν πλιά κακὴ ὥρα, τὸ συναπάντημα μὲ κιανέναν Τοῦρκο, γιατί δὲν τὸ βάστα ἡ καρδιά τ'ζη νὰ τὸ ξεστοματίσει.

Σὰν τὸν εἶδε, νὰ δένει τὴν ἄσπρη μπολίδα στὴ κεφαλὴ ντου, καὶ νὰ παίρνει τὴ βέργα ντου, σὰν τὸν εἶδε νὰ βγάλει τὸ σίδερο τσ' αὐλόπορτας γιὰ ν' ἀνοίξουνε τὰ δυὸ φύλλα, νὰ πορίσει τὸ φορτωμένο χτήμα, ἐνεκροψύχιασε.

— Ἄμε, στὴν εὐκὴ ντοῦ Θεοῦ Ἀντρέα, τοῦπε, κι' ἡ Χάρη τῇ Παναγίας μαζί σου. Ἦπηρες τὸ Τίμιο ξύλο; Στάσου νὰ σοῦ τὸ φέρω, νάμαι ξέγνοια.

Καὶ γλάκηξε στὰ κονίσματα. Ἐξεκρέμασε τὸ χαμαῖλι ποῦ τόχε μέσα μαζί μὲ τοῖ χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας, ἦκαμε τρεῖς μετάνοιες καὶ τὸ πῆε τ' ἀντροῦς τση.

Αὐτὸς τῶπιασε, ἦκαμε τὸ στραυρό ντου, τὸ φίλησε καὶ τὸ πέρασε στὸ λαιμό ντου.

— Κι' ἄλου τ' ἀγὰ δὲ δὰ περάσεις γιὰ τ' ἄχερα; Τοῦπε ἡ γυναικα ντου.

— Ναί, καλὰ καὶ μοῦ τὸ θύμησες. Νὰ περάσω θέλω στὸ γιαγερμό¹, ἀνὲ μοῦ βολέσει. Ὑστερα εἶπε, «ἔχε γειά», πράμα ἄλλο, καὶ μίσησε.

Ἡ κάψα ὅσον ἐπῆγαινε ἡ μέρα ἐφούντωνε. Ὁ ἴδρος ἐσύρωνε κουτσουνάρα² ἀπὸ τὸ κούτελο ντου, κι' ἡ ἀναπνία ντου ἐκόβουντονε. Πότε ἐπέρνα κιανένα λαγκάδι μὲ τρεχάμενα νερά, μὲ μυρωδιές καὶ πρασινάδες, καὶ πότε ἦτονε βουνὰ ὁλόξερα, πυρωμένα ἀπὸ τὴ λάβρα τοῦ ἡλίου, καὶ κακόβολα. Πότε τραγούδιε, καὶ πότε σῶπαινε.

Τὸ καταμεσήμερο ἤφταξε στὸ πρῶτο χάνι. Ξεφόρτωσε τὴ φοράδα, ἤβαλε τ'ῆ ταγὴ, ἐπότισέ ντηνε, κι' ἀπόκειας ἤφαιε κι' αὐτός. Ὁ Χανιατζῆς εἶχε κουκιά ψημένα καὶ ψαρογάρους³. Γιομάτισε, ἤπιε ἓνα δυὸ ποτήρια κρασί, κέρασε καὶ τὸ Χανιατζῆ καὶ ξάπλωσε στὸν ἀσκιανὸ νὰ ξεκουραστεῖ.

Σὰν ἐξανακίνησε, δὴν ἦτονε στοὶ ἐνήα. Στοὶ τρεῖς τῇ νύχτας ἐλογάριαζε νὰ φτάνει στὴ χώρα. Ὁ ὕπνος τὸν εἶχε παραπάρει, καὶ χασομέρησε.

Τὸ Κακὸν Ὅρος ἦστεκε, ἐμπρός του σὰν Κάστρο. Ὁ ζόρες⁴ ἦτονε νὰ τὸ περάσει. Ἀπὸ κειὰ κι' ὁμπρός ἡ στράτα δὲ λογαριάζεται. Μὰ ἐδὰ, γιὰ πρώτη βολὰ θυμάται, πὼς ἓνας χρυσθιανὸς πεντέξε μέρες πρωτῆτερα ἐσκότωσε ἓναν τοῦρκο, ἴδια ἐπαέ, στὸ Κακὸν Ὅρος, καὶ πὼς τὴν ἴδια νύχτα βρεθήκανε σκοτωμένοι τρεῖς χρυσθιανοί. Συλλογαῖται πὼς δὰ νᾶναι μπλιὸ νύχτα σὰ δὰ περνᾷ, καὶ βάνει τὴ χέρα ντου στὴ ζώνη ντου. Μιὰν κοπανιά⁵, σκιάχτηκε, μὴν ξέσφαλε⁶ νὰ πάρει τὸ μαχαῖρι ντου.

1) γυρισμό. — 2) ὑδρορροή. — 3) σαρδέλες. — 4) ἡ δυσκολία. — 5) αἰφνης : tout à coup. — 6) λησμόνησε.

Εἶχενε μπλιό τοί μισές γάγλες ¹ τοῦ βουνοῦ περασμένες· ἀλάργο ἐφαίνοντονε τὸ φανάρι τοῦ λιμανιοῦ νὰ φέγγει, σὰν εἶδε ἕναν τοῦρκο νάρχεται ἀπ' ἀνάδια ². Εἶχε τὴ βέργα ντου περασμένη στὸν καφά ντου σὰ τζι βουκόλους καὶ ἦτονε ἀρματωμένος.

Πήγαινε σιγά-σιγά καὶ τραγουδιενε ἕνα σκοπὸ ποῦτονε στὸ νοῦ ζαράρι ³. Ἡ παντέρμη ντου φωνὴ ἐντιλάλιε στὸ ψῆλος τοῦ βουνοῦ σὰν ντοῦ ἀηδονιοῦ.

— Ὡρα καλή, ἀγαδάκι· εἶπε ὁ Ἀντρέας σὰν ἐσιμώσανε.

— Καλῶς τονε, ἀπηλοήθηκε ὁ Τοῦρκος, στὴ χώρα πᾶς;

— Στὴ χώρα.

— Κι' ἴντα λαλεῖς ⁴;

— Ταγή.

— Κ' ἐδὰ πὺ μοῦ χρειάζεται ἐμένα ἢ φοράδα;

Εἶπε καὶ στάθηκε.

— Ἰντα θὰ γενεῖ; Ξεφόρτωσε τὰ μιγόμεια ⁵, νὰ καββαλικέψω, κι' ἄμε νὰ βρεῖς κιανένα ἄλλο χτῆμα ⁶ νὰ σὲ πάει στὴ χώρα.

— Ἀγᾶ μου, δὲ γίνεται τὸ χατῆρι σου. Ἀγαπῶ σε, μὰ δὲ γίνεται.

— Κι' ἐγὼ πὺ σοῦ λέω, κιαφίρη ⁷, πὼς γίνεται.

Κι' ὁ τοῦρκος ἤπηρε τὸ μαχαῖρι. Μὰ ἤπηρε κι' ὁ Ἀντρέας τὸ δικό ντου, κι' ὥς τε νάνοιγοσφαλίξεις τὰ μάθια σου, τὸν εἶχε κάτω ξαπλωμένο.

Σὰν τονε ἐσκότωσε, εἶδε τὸ πελᾶ πὺ τὸν ἠύρενε. Ποῦ νὰ πάει ἐδὰ; Μήδ' ὀμπρός, μήδ' ὀπίσω. Ἄν ἡρχούντονε τοῦρκοι, ἀποῦ τὴ χώρα καὶ βρῖσκανε τὸ σκοτωμένο, τὸ εὐτὺς δὲ θὰν ἐμπαίνανε στὴ κακαφόρεση ⁸, πὼς αὐτὸς τόνε σκότωσε; Μιὰ κοπανιὰ θυμήθηκε τοῦ ἀγᾶ. Μιάς ὥρας δρόμος εἶτονε τὸ μετόχι ντου. Καὶ πάλι ἀνὲ ἀφήσει τὴ δημοσὰ καὶ πάρει τὰ χάμπασα καὶ τ' ἐγγρεμοὺς θὰ φτάξει σὲ μισὴ ὥρα. Ἐτσὰ δὰ τὸ κάμει. Ἀφήνει τὴ φοράδα, ὥς ἦτο κι' ὥς βρῖσκοντονε, δίπλα στὸ σκοτωμένο καὶ δίδει κάτω ἀπὸ τὸ βουνὸ σὰν τὴ σαῖτα.

Σκοτεινὰ μπλιὸ φτάνει στὸ μετόχι.

Ζητᾶ νὰ δεῖ τὸν ἀγᾶ, γιατί θέλει νὰ τοῦ κουβεντιάσει γιὰ τᾶχερα, πὺ τοῦ μῆνυσε ὀψές.

— Καλῶς τὸν Ἀντρέα. Κάτσε. Ἰντα χαμπάρια. Θὲς ἕναν καβέ; Τοῦ λέει ὁ ἀγᾶς.

— Ἀγᾶ μου, ἔρχομαι νὰ σοῦ ξεμυστηρευτῶ ἕνα λόγο. Ἐτσὲ κι' ἐτσὲ.

Καὶ τοῦ λέει ὅλη τὴν ἱστορία.

1) στροφές. Zig-zag. — 2) ἀπὸ ἀπέναντι. — 3) ἐβλαφτε τὸ νοῦ. — 4) τί ὀδηγᾶς. — 5) τὰ φορτώματα. — 6) ζῶο. — 7) ἀπιστε. — 8) ὑποψία.

— Μὲ τὸ δίκιο σου, μῶρ' Ἀντρέα, τοῦ λέει ὁ ἀγᾶς. Σοῦ πι-
στεύω. Κατέχω' τσι ἐγώ, ἴντα τσανάκια 'ναι, μερδικοὶ-μερδικοί.

Καὶ χτυπᾷ τὰ παλαμάκια.

— Νάρθει ὁ ἀράτης, προστάζει τὸ φαμέγιο πὺν πρόβαλε ἀπὸν
τὴν πόρτα.

Σὰν ἦρθε ὁ ἀράτης, ἓνας ἀράπακας ὡς ἐκεῖ ἐπάνω, ὁ ἀγᾶς
τοῦ παραγγέλλει:

— Νὰ καββαλικέψεις, Μπραῖμη, τὴ φοράδα, καὶ νὰ πεταχτεῖς
στὸν Καρτερό, νὰ πεῖς τοῦ σιμισάτορα¹, πὼς ἐσυμφώνησα μὲ
τὸν Ἀντρέα τὸ Γωνιότη τ' ἄχερα, καὶ νὰ μὴ γυρεύγει ἀπ' ἄλλου.
Σὰν τὸ πούλι νὰ πᾶς καὶ νάρθεις, γιατί θὰ σ' ἀνημένει ὁ ἄθρω-
πος ἐπαέ.

Σὰν ἐβγῆκε ὅξω ὁ ἀράτης, ὁ ἀγᾶς εἶπε τ' Ἀντρέα:

— Ξαργότου² τὸν ἤπεψα νὰ μᾶσε πεῖ, σὰ γιαγύρει, ἴντα 'πογί-
νηκε, γιὰ νὰ δοῦμε ἴντα δὰ κάμομε.

Καὶ ὁ ἀγᾶς κουβεδιάζει μὲ τὸν Ἀντρέα γιὰ τ' ἄχερα καὶ
γι' ἄλλες δουλειὲς καὶ τοῦ φέρνει τὴν ἀθιβολή³ τοῦ συχωρεμέ-
νου τοῦ κυροῦ ντου.

— Καλὸς ἄθρωπος, μῶρ' Ἀντρέα, ὁ κύρης σου ὁ ραχμετλῆς⁴.
Καὶ παληκάρι! Θυμοῦμαι μιὰ βολά, ποῦμουνε κ' ἐγὼ ντελικά-
νῆς⁵ σὰν κι' αὐτό, καὶ σμίξαμε στὸ χωργιό σας. Ὁ μπαμπᾶς μου
μ' ἔχε πεμπάτο⁶ γιὰ μιὰ δουλειά. Ὁ κύρης σου μὲ ποδέχτηκε.
Στολισμένος, ἀρματωμένος, κι' ὁμορφος. Τόνε ποθάμαξα.

— Μῶρ' ἀδέρφι, τοῦπα, ἂν εἶχενε ἡ Τουρκιὰ πολλὰ παληκά-
ρια σὰν ἐσένα, ὅλος ὁ ντιουνιάς θὰν ἐγίνονντονε ἐδικός τση.

Ἔτσά τοῦτό 'πα. Μὰ κατέχεις κι' ἴντα μ' ἀπηλοήθηκε;

— Ἀγᾶ μου, τοῦ λόγου σας εἴσαστε πολλοί· μπάρε μου, ἄς
εἴμαστε ἐμεῖς οἱ λίγοι καλοὶ ἄντρες⁷ γιὰ νὰ πολεμοῦμε ἴσα:

Καλὸς ἄθρωπος ὁ συχωρεμένος.

Μὲ ταὶ κουβέντες περνᾷ ἡ γι' ὥρα καὶ στοὶ τέσσερεις ποθὲς
γιαγέρνει ὁ ἀράτης.

— Ἔ, ἴντα 'πόκαμες; Ἐπῆες; τότε ρωτᾷ ὁ ἀγᾶς.

— Ἐπῆα. Καλό, λέει.

— Μὰ ἦργησες. Γ' ἡ ἡῦρες συντροφιά στὴ στράτα.

— Ψυχή. Μόνο ἓνα σκοτωμένο, δικό μας, στὸ Κακὸν Ὅρος,
καὶ μιὰ φοράδα φορτωμένη ἐκεῖα κοντά ντου.

— Τοῦρκο γιὰ ρωμῆο;

— Τοῦρκο, σοῦπα.

— Καὶ πὼς γίνεται· δὲν ἐπέραςε κιανεῖς νὰ τονε σηκώσει ἀπὸ
κειά; Νὰ δώσουνε χαμπάρι;

— Πρέπει πὼς δὲν ἦτονε περασμένος κιανεῖς. Στὸν Καρτερό
δὲν τὸ κατέχανε. Ἐγὼ τὼς τόπα.

— Μασκαραλήκια. Ξεγιβεντίσματα, λέει ὁ ἀγᾶς. Ἔτσά τὰ κά-
νομε, ὡς τε νὰ βάλωμε πάλι τὸν τόπο κουκούλα. Γροῖκα,

1) κολίγα. — 2) ἐπίτηδες. — 3) καὶ τοῦ ἀναφέρει γιὰ... — 4) μακαρί-
της. — 5) νέος ὁμορφος. — 6) Σταλμένο. — 7) γενναῖοι.

Μπραίμη. Στρώσε δυὸ μουλάρια, καὶ χαζιρέψου¹ νὰ πᾶς τον Ἄντρεά στο χωργιό ντου, νὰ μὴ τοῦ λάχει κιανεῖς καζῆς², στὴ στράτα.

1) ἑτοιμάσου. — 2) μπελᾶς.

ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ

Ζ Α Κ Υ Ν Θ Ο Σ *

*Ροδόσπερη Ζάκυνθο, πατρίδα μου ἀφράτη,
ἐπάνω ἀφ' τὰ κύματα προβαίνεις δροσάτη,
καὶ φαίνεσαι ὁλόχαρη νυφοῦλα στὴ χάρι
μὲ μύριο καμάρι.*

*Τὰ δένδρα στοὺς ὄχθους σου γλυκὰ ἀνθοβολοῦνε,
κ' ἐπάνω στῆς δάφνης σου πουλιὰ κελαῖδοῦνε,
καὶ μῦρα πολύτιμα κρυφά, θεῖο χέρι,
σκορπίζει σι' ἀγέρι.*

*ὦ! εἶσαι ἀπερίγραπτη στῆς φύσεως τὰ δῶρα,
σι' ἀτίμητα γιούλια σου, πατρίδα ἀνθοφόρα,
πατρίδα βασίλισσα σὰ μύρια σου κάλλη,
σὰν σὲ δὲν εἶν' ἄλλη.*

*Βραγὲς ἀνθοευώδιαστες, σὶὸ κάθε σου μέρος,
ἐδῶ τρέχει ὁ Ζέφυρος, ἐκεῖ παίζει ὁ Ἑρως,
κ' ἐπάνω σου χρώματα καὶ φῶς καὶ μαγεῖα
σκορποῦνε ἀρμονία.*

*Ἡ νύχτες ἢ ἀστρόφωτες μ' ἀτίμητη χάρι,
μαραίνουν δροσόβολες τῆς γῆς τὸ χορτάρι,
καὶ γύρω στοὺς κάμπους σου, σὰν βγαίν' ἡ σελήνη,
σκορπᾷ τὴ γαλήνη.*

*Σ' ἀγάπησα πάντοτε, γλυκειά μου πατρίδα,
σιὰ τόσα μου βάσανα ἢ κρύφια σου ἐλπίδα
συχρὰ μοῦ διασκέδασε κάθε ἄσχημη ἰδέα,
πατρίδα μου ὥραία.*

† ΔΙΟΝ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

* ΣΗΜ. — Τὸ ποιημάτιον τοῦτο, ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε, τοῦ ἀλησμονήτου Ζακυνθίου ποιητοῦ, ἀποτελοῦν ὕμνον λιγὺν πρὸς τὴν ὥραϊαν του πατρίδα, παρεχώρησεν ἡμῖν ὁ φίλτατος κ. Μαρίνος Σιγούρος, σφῆζόμενος παρ' αὐτῷ ἐν πρωτοτύπῳ.